
Rasprave

Izvorni znanstveni rad

UDK 321.001 (09) 32 (09) 321.001.1/7

O suverenitetu

ZVONKO POSAVEC*

Sažetak

Autor polazi od teze da je pojam suvereniteta bitno različit u kasnom srednjem i u ranom novom vijeku. Bodin je podario suverenu kompetenciju kako *zakonodavstva* tako i *zapovijedanja* i na taj način učinio odlučan pomak od srednjovjekovne kraljevske kompetencije. Premda je spojio te dvije kompetencije, on ipak nije suverena učinio *gospodarem prava*, nego samo *gospodarem zakona*, i to uz neka ograničenja. Novi vijek poznaje dva osnovna oblika suverenosti: *suverenitet suverena* i *suverenitet naroda*. U prvom slučaju radi se o apsolutnim monarhijama, a u drugom o narodnim demokracijama. Danas je samo još ovaj posljednji slučaj politički relevantan.

Autor razlikuje narod kao skup autonomnih pojedinaca i narod kao organsku cjelinu. Dok prvi oblik političkog zajedništva polazi od autonomije pojedinaca, te vidi u državi samo ograničavajuću moć, dotle drugi osnovu političke zajednice vidi u cjelovitosti etničkog tijela, kulture, religije, jezika, povijesti itd. Ovaj drugi oblik ima svoj korijen u romantizmu 19. stoljeća i nakon sloma socijalističkih sustava ponovno dominira u političkim razmišljanjima i u političkoj praksi. Autor upozorava na opasnost od jednostrane primjene pojma organskog jedinstva naroda u stvaranju političke zajednice i smatra da se samo kombinacijom nacionalnog i individualnog elementa (dakle, demokratskog i liberalnog) može uspješno ostvariti zajednička volja kao temelj suverenosti.

Poznati leksikon *Geschichtliche Grundbegriffe*, broj 5, u izdanju Brunner, Conze, Koselleck, ostao je bez očekivane natuknice o suverenitetu. Tu je natuknicu trebao obraditi Helmut Quaritsch, ali se njegova obrada ove teme nije mogla uklopiti u koncepciju Leksikona. Naime, ona počiva na Koselleckovu teoremu da je "prijelomno doba" (Sattelzeit) europske povijesti bilo 18. stoljeće. Naprotiv, Quaritsch¹ je prikazao Bodinovu *Republiku* kao odlučni povijesno-pojmovni preokret prema novome dobu političko-pravnog mišljenja, smatrajući da je pojam suverenitet nastao u 16. i 17. stoljeću. Stoga on u traženju ishodišne

¹ Quaritsch, H., *Staat und Souveränität*, Berlin 1970, str. 243-395.

* Zvonko Posavec, redovni profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Političke teorije i političke institucije, Teorijsko-politički odsjek.

točke političkog moderniteta polazi od Beza i Duplessis-Mornaya, te od Bodinova ranog spisa "Methodus"², zatim stavlja težište na spis *Republika*, koji je Bodin kasnije napisao te konačno razmatra njemačku recepciju ove nauke u kontroverzi oko tipologije ustavnog poretka Reicha. Naime, u Njemačkoj se vodila polemika o tome što je, u stvari, bio Reich? Je to bila monarhija, aristokracija ili neki miješani ustav?

Natuknica o suverenitetu ipak je obrađena u 6. tomu Leksikona zajedno s natuknicom o državi. Veza ova dva pojma, bez obzira na odnos Kosellecka i Quaritscha, bila je u svakom slučaju znakovita. Ona govori o tome da se pojam "moderne države", koji je od suvereniteta nedjeljiv, formirao, upravo u suprotnosti prema srednjovjekovnom društvenom poretku. "Moderno" je bilo upravo to da je država predstavljala jedinstveno područje s jakim ovlastima, nasuprot pojedinačnim pretenzijama, u obnašanju vlasti. Na taj način razriješenja samostalni feudalni vlastodršci postupno su razriješeni vlasti, te se vlast koncentrirala u jedinstvenom centru. Stoga je nastanak suvereniteta³ i nastanak "moderne države" jedinstveni proces koji je stvorio centralnu upravu ili barem jedinstvena pravila koja vrijede za sva područja. Mnogi juristi i historičari smatraju da je izraz "moderna država" pleonazam, jer je država, prema svojoj biti, moderna tvorevina.

Ovo mišljenje polazi od teze, koju zastupa i Quaritsch, da se pojam suvereniteta u kasnom srednjem i ranom novom vijeku bitno razlikuju. Naime, suverenitet u kasnom srednjem vijeku uvijek je bio ograničen na jasno i čvrsto ograničene nadležnosti (*Zuständigkeiten*). Novovjekovno razumijevanje suvereniteta kao "kompetencije za kompetenciju" (*Kompetenz-kompetenz*), kao pravo ovlašćivanja ili oduzimanja nadležnosti bilo je potpuno strano razumijevanju ustava u kasnom srednjem vijeku. Bodinova koncepcija suvereniteta utjecala je na stvaranje odlučne razlike u razumijevanju ustava u kasnom srednjem i ranom novom vijeku. On je pojmiio suverenitet kao "summum imperium", koji uključuje ovlast donošenja i ukidanja zakona. U tom se smislu suverenitet od ranog novovjekovlja definirao kao ovlaštenje, *leges iubere ac tollere*. U kasnom srednjem vijeku, međutim, čak i najradikalniji francuski juristi, suverenitet su uvijek vezivali za zakone. Bodin je, nasuprot vezanosti srednjovjekovnih kraljeva uz zakon, spojio dvije kompetencije u jednu: kompetenciju zakonodavstva i kompetenciju zapovijesti, učinio je odlučnim kriterijima suvereniteta. U kasnom srednjem vijeku primjena zakona (*iurisdictio*) bila je najvažniji kriterij suvereniteta. Ipak, valja upozoriti da je Bodin učinio suverena samo gospodarem zakona, ali ne i gospodarem prava. Suveren je u tom smislu samo *legibus absolutus* a ne *iure absolutus*.

² Puni naslov djela glasi: *Methodus ad facilem historiarum cognitionem* (1566). To je prvo znanstveno djelo Bodina kojim je on postao odmah slavan.

³ Puni pojam suvereniteta razvio je Bodin tek u djelu *Les Six Livres de la Republique* (1576) (skraćeno u tekstu: *Republika*). Bodinovo djelo pod naslovom *Sechs Bücher über den Staat* objavio je na njemačkom jeziku P.C.Mayer-Tasch u izdanju C.H. Beck, München 1981.

Ta odlučujuća promjena zbila se pod utjecajem konfesionalno-gradanskih ratova koji su potresali osobito Francusku⁴, a u manjoj mjeri Englesku⁵. Nova definicija suvereniteta značila je, u stvari, prijelaz iz srednjega vijeka u rani novi vijek.

Quaritscheva teza bila je, u prvom redu, usmjerena protiv profesora povijesti srednjega vijeka na sveučilištu Princeton - J. Strayera,⁶ koji je u srednjevjekovnoj primjeni pojma suvereniteta pronašao začetke novovjekovnog razumijevanja suvereniteta.

Ipak, Quaritsch i Strayer slažu se u mišljenju da institucija države nije u Europi uvijek postojala i da su europski narodi, kako u antici tako i u srednjem vijeku, bili drugačije politički organizirani.⁷ To je mišljenje u osnovi točno. Ipak, analiza razlika između ova tri tipa političke konstitucije suviše bi nas udaljila od naše teme.

Hinsley⁸ smatra da je suverenitet ideja kako formirati političku moć kao konačni i apsolutni autoritet u političkoj zajednici. Potrebne su bile posebne okolnosti da bi se rodila ideja suvereniteta. Hinsley smatra da su "podrijetlo, povijest i koncepcija suvereniteta blisko povezani s prirodom, podrijetlom i poviješću države" (str. 10). Da bi nastalo društvo oformljeno državom, bio je potreban "skok ili udar" kojim jedno društvo stvara državne oblike vlasti. Uspion države značio je, dakle, radanje ideje "suvereniteta kao konačne i apsolutne političke vlasti". No, premda je država "neizbježni uvjet" nastanka ideje suvereniteta, mora doći do razdvajanja "zajednice i njezine vlasti" (str. 27) da bi koncepcija suvereniteta postala relevantna. Tek ta podjela omogućuje da se izrazi terminom suvereniteta.

Ideja suvereniteta, koja je bila samo prvi stupanj u razvitku moderne države, trebala je omogućiti mir. Daljnji razvoj države aktualizirao je problem slobode

⁴ Usp., Schnur, R., *Die französischen Juristen im konfessionellen Bürgerkrieg des 16. Jahrhunderts*, Duncker-Humblot, Berlin 1962.

⁵ Usp., Kriele, MM., *Recht-Vernunft-Wirklichkeit*, Duncker-Humblot, Berlin 1990. Posebno upozoravam na rad "Hobbes und englische Juristen" koji se nalazi u navedenoj knjizi na str. 139-291.

⁶ Djelo J. Strayera *On the Medieval Origins of the Modern State* izašlo je u izdanju Princeton University Press, New Jersey 1970. Ja sam ga koristio na njemačkom jeziku u prijevodu Hanne Vollrath. Djelo je izašlo pod naslovom *Die mittelalterlichen Grundlagen des modernen Staates*, Bohlan Verlag, Köln-Wien 1977. H. Vollrath napisala je također izvrsni uvod u problematiku razrješenja srednjovjekovnih političkih zajednica i nastanka moderne države.

⁷ Usporedi o tome predavanja Christiana Meiera koja je držao na College de France, Paris 1983. Predavanja su kasnije objavljena pod naslovom *Introduction à l'antropologie politique de l'Antiquité classique*, Presses Universitaires de France, Paris 1984.

⁸ Hinsley, F.H., *Suverenitet*, August Cesarec, Zagreb 1992. Ovaj prilog je pisan povodom izdanja ove knjige na hrvatskom jeziku.

i jednakosti, kao i bratstva koje se očitovale u solidarnosti i kooperaciji. Sve su to bile nužne stepenice na putu izgradnje ustavne ili slobodarske države. No, zadržat ćemo se na prvom stupnju razvitka europske ustavnosti.

Većina pravnika ističe razliku između *suverenosti suverena*, *suverenosti ustavne države* i *vanjskog suvereniteta*.⁹

Suverenitet suverena pripada razdoblju apsolutne monarhije. Monarh je *legibus absolutus*, dakle, izvan i iznad zakona, s mogućnošću donošenja i ukidanja zakona prema vlastitoj volji. Podanici duguju bezuvjetnu poslušnost monarhu tako dugo dok im osigurava mir. U kasnijem razvitku europske ustavnosti na mjestu monarha mogla je stupiti karizmatička ličnost, vođa ili neki kolektivni organ, vojna hunta, centralni komitet itd. U ovom tipu vlasti državni organi su sredstvo centralne vlasti da bi se formiralo društvo.

Pojam *suverenosti ustavne države* ističe zahtjev da država ima prednost pred pojedinačnim i posebnim interesima koji vladaju u društvu. Ovaj tip suverenosti ostaje do danas mjerodavnim načinom kako da država sačuva političko jedinstvo usprkos opasnim tendencijama koje mogu nastati u okviru društva.

U pojmu *vanjskog suvereniteta* sadržana je misao da je država samostalno političko jedinstvo nasuprot drugim državama. Njezinu jednakost sa svim ostalim političkim zajednicama jamči njezin suverenitet.

Treba posebno napomenuti da je *suverenitet* kao karakteristika moderne države tijesno povezana s *legitimitetom*. Dok suverenitet omogućuje provođenje državne sile, dotle legitimitet opravdava upotrebu sile. Dakle, pitanja *suvereniteta* i *legitimiteta* nerazdvojno su povezana. Naime, državna vlast može tako dugo provoditi silu dok posjeduje legitimitet. Gubitkom legitimiteta državna sila gubi moć, a gubitkom moći državna sila postaje nasilje. U tom slučaju dolazi do otpora građana koji mogu uzdrmati ili čak srušiti vlast, ali isto tako vlast može potencirati svoje nasilje. Pojmovi suvereniteta i legitimiteta su, dakle, nerazdvojni.

Dok se vlast u slučaju *suvereniteta suverena* najčešće legitimirala tradicionalno, s jakim osloncem na svoje božansko porijeklo, *suverenost suverene države* legitimira se voljom naroda. C. Schmitt, koji je 1919/1920. sjedio u Münchenu u seminaru Maxa Webera, opisao je u *Političkoj teologiji I* smjenu dinastičkog narodnim suverenitetom.¹⁰ Na mjesto suverene decizije, oličene u monarhu, nastupa s liberalizmom najprije pravna država kao *le pouvoir neutre*, a zatim demokracija koja proklamira volju naroda kao bitni element političke konstitucije vlasti. Taj proces je ireverzibilan, nitko ga ne može zaustaviti. Ne radi se više o volji monarha kao posljednjem ishodištu legitimnih odluka, nego o odlukama koje moraju biti u skladu s voljom naroda. Samo je narod suveren, a svaka legitimna odluka mora biti u skladu s voljom naroda.

No, predodžbe o narodu vrlo su neodređene. Mislim da bismo ih sve mogli svrstati u dvije skupine. *Prvo*, narod je skup autonomnih pojedinaca koji sklapaju međusobno zajedništvo, koje su spremni održavati tako dugo dok se poštuju

⁹ Usp. Kriele, M., *Einführung in die Staatslehre*, Opladen 1980., str. 56.

¹⁰ Schmitt, C., *Politische Theologie*, "Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität", Duncker-Humblot, Berlin 1979.

uvjeti pod kojima su sklopili sporazum. Takva predodžba o narodu, koji je svojom odlukom postao jedno političko tijelo, tijesno je vezana uz tradiciju prirodnog prava, uz snažno obuzdavanje monarha u njegovu pravu prema pojedincima, uz tradiciju liberalizma uopće. *Drugo*, narod kao politička veličina, kao suveren može nastupiti i u liku *organičke cjeline* što ne ovisi o voljnoj odluci, nego je određen i vezan datostima koji se ne mogu samovoljno mijenjati. Tada je riječ o narodu kao mističnom jedinstvu, sudbonosnoj povezanosti kojoj ne možemo voljno izmaći. Tradicija, povijest, jezik i kultura neminovni su i nezamjenljivi elementi kolektivnog jedinstva. Takova koncepcija naroda u osnovi je težnja srednjoeuropskih zemalja da formiraju svoje nacionalne države. Ta koncepcija naroda određuje također tip vlasti kao i njezin način legitimacije. Traži se nacionalna homogenost kao pretpostavka mogućnosti političkog djelovanja, a ona nije rezultat politički formirane volje, nego datost kojom pojedinac ne može raspolagati. Radi se o homogenosti na bazi etničkih, kulturnih i povijesnih činjenica koje postaju uvjet stvaranja države kao političkog jedinstva.

Poblizje ćemo se osvrnuti na tu ideju naroda kao i na njoj pripadnu ideju suverenosti jer je ona duboko obilježila političke pravce razmišljanja i u našim prostorima.

Nema nikakve sumnje da je Rousseau bio preteča ideje naroda u kojem se pojedinac potpuno stapa s cjelinom. U osnovi je te ideje bio etički fundamentalizam koji možemo interpretirati na više načina: s težištem na pojedincu, s težištem na cjelini ili pak ta dva pola možemo razumjeti u jedinstvu dijalektičke napetosti. No, ideja naroda kao organskog jedinstva dobiva svoju pravu težinu tek u 19. stoljeću i ona je u značajnoj mjeri odredila njemačko ustavno-povijesno istraživanje.

Pravac ovim istraživanjima dao je Herder. Upozoravam na njegov mali ali poznati spis *Auch eine Philosophie der Geschichte zur Bildung der Menschheit* (1774) koji je snažno utjecao na povijesno i pravno mišljenje u narednom stoljeću. Herder je u istraživanju porijekla govora, mita i pjesništva došao do zaključka da su pojedini narodi jedinstveni i nezamjenljivi.¹¹ To mišljenje bilo je usmjereno protiv apstraktnih normi racionaliteta prosvjetiteljstva koji se mjeri jedinstvenim ljudskim umom. Herder proklamira jedinstvenost kolektivnih individualiteta koji dobivaju svoj najviši lik u formiranju nacije. Svaka vrsta racionaliteta zadobiva svoju zbilju tek u okviru ovog kolektivnog individualiteta. Stoga svaki narod i svaki dio naroda ima svoju vrijednost i smisao u samome sebi. Ne postoji nikakvo općenitije pravo ili vrijednost prema kojoj bi se on mogao prosuđivati. Nacije su organizmi koji se razvijaju i čija sadašnjost i prošlost tvore živu i nerazdvojivu vezu. Ta ideja našla je oduševljene pristalice koji su neumorno istraživali prošlost naroda da bi dokazali vlastitost i jedinstvenost svoga naroda. Njemačka romantika, koja je bila duhovna podloga ovog pokreta, uzdizala je srednji vijek kao mladost naroda, te je uslijed toga i istraživanje srednjega vijeka doživjelo veliki procvat.

¹¹ U istoimenom spisu Herder piše: "svaka nacija ima središte svoje sreće u sebi kao što svaka kugla ima svoje težište", *Sämtliche Werke*, Hg. Suphan, Bd. 5, Berlin 1891, str. 509.

Želio sam naznačiti kako su ove ideje utjecale na područje ustavno-pravnog istraživanja. Jedan od najpoznatijih istraživača povijesti razvoja njemačke ustavnosti, te voditelj grandiozne *Monumenta Germaniae historica* Georg Waitz (1813-1866.) opisao je u osam tomova razvoj njemačke ustavnosti od njezinih početaka sve do sredine 12. stoljeća.¹² Waitz je u svojim istraživanjima ideal svojega doba, suvremenu nacionalnu državu, projicirao kako u najranije doba njemačke povijesti, tako i u budućnost Njemačke koja je trebala stvoriti nacionalnu državu. On smatra "da prirodna veza naroda (nacije, nacionalnosti) dobiva svoje ispunjenje kad ona postane državom".¹³ Ideal nacionalnog jedinstva koje se završava stvaranjem nacionalne države, postaje mjera u prosudbi kako srednjega vijeka tako i svih kasnijih političkih tvorbi. Waitz pri tome polazi od stava da je germanska država čvrsto organizirano političko jedinstvo koje osigurava slobodu, mir i poredak.

Međutim, ta predodžba o srednjovjekovnom poretku bila je potpuno samovoljna. Na to su ukazali Th. Mayer, u *Königtum und Gemeinfreiheit im frühen Mittelalter* i W. Schlesinger u *Die Entstehung der Landesherrschaft*. O. Brunner¹⁴ briljantno je demonstrirao temeljne principe srednjovjekovnog zajedničkog života. Brunner smatra da u srednjem vijeku ne postoji nikakva predodžba o državi kao području mira i prava, što je za nas samorazumljiva pretpostavka svakog javnog djelovanja. Neposredna zadaća kralja ili neke druge javne vlasti nije bila zaštita života i posjeda pojedinaca. Njemački kraljevi nisu nikada uspjeli monopolizirati za sebe ulogu najvišeg sudskog gospodara. Zaštita i vlast vršila se u okviru osobnih veza na razini plemstva, koje je posjedovalo zemlju, a odatle i bogatstvo i vojnu snagu. Razmirice i svade nisu se shvaćale kao pobuna protiv vrhovništva, nego kao "osveta" koju je zahtijevala svaka povreda prava, pa je to u stvari bilo legitimno pravno sredstvo. Bez Brunnerovih tumačenja srednjega vijeka i strukture njegove vlasti razvoj europskih društava do francuske revolucije bio bi nerazumljiv.

Istina je da su neki historičari ostali na predodžbama Waitza, te su smatrali da su srednjovjekovne strukture posjedovale lik moderne državnosti. Tako G. von Below, u djelu *Der deutsche Staat des Mittelalters*¹⁵ tumači tok razvoja germanske srednjovjekovne ustavnosti u smislu moderne suvremene države. No, mislim da su to projekcije jednog doba koje je bilo bitno drugačije od našeg.

Želim zaključiti sljedeće: u 19. stoljeću stvara se slika o organskom jedinstvu naroda čiji razvoj mora završiti stvaranjem nacionalne države. U svakom slučaju, to je značilo da jedan narod doživljava svoje ispunjenje tek stvaranjem svoje

¹² Usp., Böckenförde, E.-W., u: *Recht, Staat, Freiheit*, Suhrkamp, Frankfurt/M. 1991, str. 263-272.

¹³ *Grundzüge der Politik*, Kiel 1867, str. 7.

¹⁴ Brunner, O., *Land und Herrschaft*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1984.

¹⁵ Djelo je objavljeno u Leipzigu 1914.

države. Povijest naroda, u stvari, tumači se kao povijest dolaska do vlastite državnosti. Tek tada mogućnosti jednog naroda postaju njegova zbiljnost.

U stvaranju moderne državnosti veliča se organsko jedinstvo jednog naroda kojem državnost neminovno mora prići da bi on došao do svojeg ispunjenja. Zrelost jednog naroda prosuduje se po tome je li doista sposoban za stvaranje nacionalne države. Moram napomenuti da je ovo specifičan način nastanka moderne države. Pretpostavlja se tako jedinstvenost, cjelovitost, neponovljivost, povijesna konzistencija kao i jedinstvenost kulture jednog naroda, te se zahtijeva njegova državnost. Ta je tendencija naročito izražena kod naroda koji su relativno kasno uspjeli formirati svoju državu ili su na putu da je, uz spomenute preduvjete, tek formiraju.

Međutim, stvaranje države može ići i drugim putem: ne naglašavanjem organskog jedinstva naroda koji traži državu, nego putem voljnog stvaranja i međusobnog ugovaranja političke zajednice. Pritom participacija građana u oblikovanju političke zajednice ima odlučujući značaj.¹⁶ To je osobito došlo do izražaja u anglosaksonskom svijetu. U Engleskoj proces stvaranja moderne države odvijao se od postupnog prebacivanja kompetencija monarha na jedno zakonodavno tijelo, a u SAD od prava pojedinaca i njihove konstitutivne ugradnje u političku zajednicu.

Da zaključim: države koje nastaju sa zakašnjenjem ne bi trebale crpiti svoju legitimaciju isključivo iz organske cjeline naroda i njegove povijesne veličine, nego bi u svojoj izgradnji metodički morale voditi računa o autonomiji pojedinaca kao posljednjem ishodištu modernoga političkog mišljenja i djelovanja.

Stoga i narodni suverenitet ne bi trebalo izvoditi iz organskog jedinstva uvijek opstojjećeg naroda, nego iz volje individualnog pristanka građana. Samo ako sustav vlasti na taj način dobiva svoj legitimitet, moći će suvereno obnašati vlast. Smatram da je to posebno nužno u multikulturalnim i multietničkim zajednicama. U njima se vlast mora konstituirati ne samo na datostima historijskog nastanka nego na slobodnim odlukama pojedinaca. Dakle, kombinacijom nacionalnog i individualnog elementa moderna država može uspješno održati ravnotežu političkog jedinstva. Suverenost i nije ništa drugo, kažimo to Hinsleyevim riječima, nego ideja da se u konfliktnoj situaciji uspostavi i održi mir i jedinstvo jednog multikulturalnog medija i da mu se tako dade pečat državnosti.

¹⁶ Dolf Sternberger stvorio je politički pojam *ustavnog patriotizma* koji stavlja težište upravo na participaciju građana u stvaranju političke zajednice. U predgovoru Sternbergovoj knjizi *Verfassungspatriotismus*, Insel Verlag, Frankfurt/M. na str. 12. Richard von Weizsäcker piše: "Domovina je 'republika' koju smo mi stvorili. Domovina je ustav koji mi oživljujemo. Domovina je sloboda kojoj se istinski radujemo kad je sami tražimo, koristimo i naziremo".

Zvonko Posavec

ON SOVEREIGNTY

Summary

The author initiates the article with the theory that the concept of sovereignty significantly differs in the late middle ages and the early modern age. Bodin gave to the sovereign the competency to both *legislation* and *commanding* and thus created a significant shift forward from the medieval monarchical competency. Although he connected the two competencies, he was still unable to make sovereign *master of law* but only *master of statutes*, with some limitations. The modern age recognizes two types of sovereignty: *sovereignty of the sovereign* and *sovereignty of the people*. The first case deals with absolute monarchies, while the second is concerned with democracies. Today, only the latter case is politically relevant.

The author differentiates between 'the people' as a group of autonomous individuals, and 'the people' as an organic entity. The first form of political unity comes from the autonomous individuals, and sees in the government only limiting power, while the second sees the basis for political unity in the whole of the ethnic body, culture, language, religion, history, etc. The second form has its roots in the romanticism of the 19th century, and after the fall of socialist systems, is again dominant in political thought and practice. The author warns of the dangers of one-sided use of organic unity in the creation of political communities and considers a combination of national and individual elements (democratic and liberal) the only successful basis for sovereignty.

Izvorni znanstveni rad

UDK 32.01 321.011 340.11 342.3

Proceduralna ili atomarna suverenost? (Post scriptum uz tradicionalnu raspravu)

ŽARKO PUHOVSKI*

Sažetak

Problem je, što ga suverenost imenuje, obilježen tradicionalnim paradoksima; iskazuje se, naime, pretežno kao odnos koji pretpostavlja ustanovno rješenje, a istovremeno suverenost omogućuje (i tako nadilazi) sve ustanove dane zajednice; iskazuje se kao *pravna* instancija, ali je i pretpostavka cjelokupna (pozitivnoga) pravnog sustava neke zajednice; svagda se iznova iskazuje kao *politički* problem, ali njegovo rješenje nikada nije tek političkoga značaja; suverenost se, konačno, smatra i temeljnom *nacionalnom* kategorijom i (ustavnom) osnovom egzistencije nacionalne zajednice, a istovremeno se svagda i *internacionalno* razmatra, potvrđuje, pa, barem djelomice, i određuje.

1. Ovakvi paradoksi upućuju na sâm problemski kompleks, ali i na neizbježnu isprepletenost historije i metodike, tradicije i aktualnosti. Posebice je aktualnosti rasprava o suverenosti u novije vrijeme pridonijelo novo, postkomunističko prijelazno razdoblje. Gotovo sve povijesno uspostavljene paradokse suvremena zbivanja empirijski potkrijepljuju, pa i radikaliziraju. Unatoč neprestanome naglašavanju *tradicije* suverenosti u postkomunističkim situacijama, sâm je postupak kojim su te suverenosti izborne - posebice kada je o novoformiranim (ili "obnovljenim") državama riječ - bjelodano pokazao koliko se toga ipak promijenilo u odnosu na opetovano zazivanu tradiciju. Sve su novoformirane države bile, naime, prinudene tražiti (i dapače, masovno slavile) *izvanjsko priznanje*¹ *svoje suverenosti kao ključni trenutak zbiljskog dospijevanja do nje. Sâma činjenica realiziranja kontrole nad nekom teritorijom više, očito, nije dostatna; traži*

¹ Teorijska paradigma koja, djelomice, odgovara ovome postupku može biti interpretirana poimanjem suverenosti koje je - u biti na tragu Hobbesa (usp. o tomu Hinsley, te Pogovor uz Hinsleya, str. 247. i d., - razvijeno u jednoj fazi Schmittova mišljenja. Konstruirajući pojam države u tom razdoblju (u tridesetim godinama, tekstovima kao što su *Politische Theologie* ili *Der Begriff des Politischen*) na osnovi odnosa prijatelj - neprijatelj, temelja vlastita poimanja politike, Carl Schmitt dolazi, međutim,

* Žarko Puhovski, redovni profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu na Odsjeku za filozofiju